

Platforma

organizacija za saradnju
sa mehanizmima Ujedinjenih
nacija za ljudska prava

ZAKLJUČNA ZAPAŽANJA I PREPORUKE UGOVORNIH TELA UJEDINJENIH NACIJA U VEZI SA PRAVIMA DETETA U REPUBLICI SRBIJI

Sadržaj

UNIVERZALNI PERIODIČNI PREGLED.....	1
KOMITET ZA PRAVA DETETA (CRC).....	3
KOMITET ZA LJUDSKA PRAVA (HRC)	19
KOMITET ZA EKONOMSKA, SOCIJALNA I KULTURNA PRAVA (CESR)	21
KOMITET ZA ZABRANU DISKRIMINACIJE ŽENA (CEDAW).....	23
KOMITET ZA ZABRANU RASNE DISKRIMINACIJE (CERD).....	25
KOMITET PROTIV MUČENJA (CAT)	26
KOMITET ZA PRISILNE NESTANKE (CED)	27
KOMITET ZA PRAVA OSOBA SA INVALIDITETOM (CRPD).....	28

Univerzalni periodični pregled Treći ciklus, 2018. godina	
LINK	
Broj	Preporuka
113.11. Vijetnam	Nastaviti jačanje napora na unapređenju i zaštiti ljudskih prava, posebno prava osetljivih društvenih grupa, uključujući žene i decu.
113.14. Italija	Ojačati napore na sprečavanju i borbi protiv svih oblika diskriminacije, uključujući diskriminaciju žena, dece, Roma i LGBTI osoba.
113.30. Kipar	Oснаžiti napore za smanjenje procenta napuštanja škola kroz efektivnu primenu Strategije obrazovanja do 2020. godine.
113.31. Irak	Učiniti dalje napore za promociju mogućnosti za jednak pristup obrazovanju svih.
113.32. Istočni Timor	Razviti programe radi smanjenja procenta napuštanja škola.
113.33. Sjedinjene Američke Države	Podržati napore da se učenicima (studentima) iz etnički manjinskih grupa obezbedi pristup školskim udžbenicima na njihovom maternjem jeziku.
113.34. Gruzija	Pojačati napore ka postizanju inkluzivnog obrazovanja sve dece.
113.43. Moldavija	Usvojiti nacionalnu strategiju za sprečavanje i suzbijanje nasilja prema ženama i mladim devojkama (devojkicama) u porodici i partnerskim odnosima i obezbediti njenu efikasnu primenu.
113.48. Češka	Pratiti i unaprediti napore na primeni propisa u oblasti porodičnog i radno zasnovanog nasilja i ojačati podršku za žrtve.
113.51. Palestina	Nastaviti promociju obrazovnih politika protiv nasilja, posebno fizičkog i rodno zasnovanog nasilja prema ženama i deci.
113.52. Poljska	Nastaviti napore u cilju efikasne zaštite žena i dece od nasilja, (i) konkretno razmotriti vođenje kampanje podizanja svesti o ovim pitanjima.
113.53. Grčka	Kompletirati napore da bi se efikasno zaštitila deca od nasilja i zlostavljanja.
113.54. Novi Zeland	Raditi u pravcu deinstitutionalizacije dece sa invaliditetom i uklanjanju prepreka koje sprečavaju efikasan pristup obrazovanju deci sa invaliditetom.
114.17. Mongolija	Usvojiti sveobuhvatan Zakon o pravima deteta i osnovati instituciju Ombudsmana za decu.
114.19. Slovačka	Obezbediti brzo i nesmetano usvajanje predloga zakona o dečjem ombudsmanu.
114.28. Brazil	Obezbediti da sva deca imaju blagovremen pristup registrovanju rođenja neposredno nakon rođenja, bez diskriminacije, i bez obzira na pravni status ili status dokumenata njihovih roditelja.
114.86. Belorusija	Razmotriti mogućnosti pripreme detaljnih programa za omogućavanje inkluzivnog obrazovanja.
114.89. Kirgistan	Uspostaviti zakonske i druge mere za zaštitu dece od zlostavljanja i nasilja.
114.90. Estonija	Uspostaviti zakonodavne i druge mere da bi se obezbedila usklađenost sa Opštim protokolom o zaštiti dece od zlostavljanja i nasilja.
114.91. Crna Gora	Usvojiti propise kojima se eksplicitno zabranjuje telesno kažnjavanje dece u svim okolnostima, uključujući i kod kuće.
114.92. Portugal	Usvojiti eksplicitnu zabranu telesnog kažnjavanja dece u zakonu.
114.93. Austrija	Zakonom zabraniti telesno kažnjavanje dece, uključujući i u porodici.

114.94. Čile	Usvojiti sve neophodne mere da bi se iskorenilo telesno kažnjavanje dečaka i devojčica.
114.95. Urugvaj	Ozbiljno razmotriti zakonsku zabranu bilo kog oblika telesnog kažnjavanja, promovišući nenasilne disciplinske alternative i generišući svest u javnosti o štetnim efektima prakse (telesnog kažnjavanja), sve u skladu sa prihvaćenim preporukama koje je Urugvaj uputio Srbiji tokom drugo ciklusa UPR.
114.96. Slovenija	Usvojiti najavljenju izmenu zakona kojom će se eksplicitno zabraniti telesno kažnjavanje dece u bilo kojim okolnostima.
114.97. Crna Gora	Oснаžiti dalju primenu procesa deinstitutionalizacije sa posebnim fokusom na decu bez roditeljskog staranja mlađu od tri godine.
114.98 Honduras	Usvojiti konkretne mere za sprečavanje i borbu protiv višestruke i ukrštene diskriminacije prema ženama i devojčicama sa invaliditetom, a posebno u pristupu pravdi, zaštiti od nasilja u porodici i od zlostavljanja, i u obrazovanju, zdravlju i zapošljavanju.
114.107. Tunis	Nastaviti napore u borbi protiv trgovine ljudima, posebno trgovine decom migrantima bez pratnje.
114.108. Venecuela	Nastaviti sa povećanjem aktivnosti u borbi protiv trgovine ljudima, posebno ženama i decom; i pojačati mere za sprečavanje i napredak u otkrivanju ovih slučajeva.

Komitet za prava deteta (CRC) Konvencija o pravima deteta		
CRC/C/SRB/CO/2-3		
Godina	Zapažanje	Preporuka
2017	5. Komitet preporučuje da država potpisnica preduzme sve neophodne mere za sprovođenje njegovih prethodnih preporuka iz 2008. godine (CRC/C/SRB/CO/1) koje nisu sprovedene ili nisu sprovedene u potpunosti.	
Zakonodavstvo		
	6. Iako Komitet pozdravlja napore države potpisnice da reformiše zakone koje se odnose na prava deteta, ostaje zabrinut zbog neadekvatnog usklađivanja zakonodavstva i zbog nedostatka sveobuhvatnog dečijeg zakona, naglašavajući da oklevanje da se donese takav zakon predstavlja značajan izazov za prava deteta u državi potpisnici. Komitet dalje izražava zabrinutost da Zakon o načinu određivanja maksimalnog broja zaposlenih u javnom sektoru negativno utiče na pružanje usluga za decu u državi potpisnici.	7. Komitet podseća na svoja ranija zaključna zapažanja (CRC/C/SRB/CO/1 , stav 8) i podstiče državu potpisnicu da nastavi sa usklađivanjem svog zakonodavstva sa principima i odredbama Konvencije. Konkretno, Komitet preporučuje da država potpisnica: a) donese sveobuhvatni dečji zakon i uvede postupak procene uticaja na prava deteta za sve nove zakone usvojene na nacionalnom nivou; b) izmeni i dopuni Zakon o načinu određivanja maksimalnog broja zaposlenih u javnom sektoru, kako bi se osiguralo da njegove odredbe nemaju negativne posledice po kvalitet i efikasnost usluga za decu.
Sveobuhvatna javna politika i strategija		
	8. Komitet pozdravlja usvajanje nacionalnog plana akcije za decu u 2004. godini, koji je pokrivaio period od 2004. do 2015. godine. Međutim, izražava zabrinutost što, iako postoje naznake da se može razviti sličan okvir javne politike, do danas u tom pogledu ništa nije preduzeto. Komitet je dalje zabrinut zbog toga što plan akcije koji je istekao nije adekvatno procenjen da bi se odredio njegov uticaj.	9. Komitet preporučuje da država potpisnica: a) usvoji dosledan okvir javne politike koji će zameniti nacionalni plan akcije za decu i služiti kao osnova za efikasno određivanje budžeta i praćenje odgovarajućih javnih politika; b) obezbedi konsultacije sa svim relevantnim akterima, uključujući decu, da bi se procenio uticaj prethodnog plana i identifikovali svi potencijalni nedostaci u cilju poboljšanja; c) osigura da svaki novi plan bude podržan odgovarajućim elementima za njegovu primenu, uključujući dovoljne ljudske, tehničke i finansijske resurse, i da delotvornost primene plana budu redovno procenjivana.
Kordinacija		
	10. Komitet je zabrinut što Savet za prava deteta, kao koordinaciono telo u vezi sa pravima deteta, i dalje ima samo savetodavnu ulogu. Komitet je takođe zabrinut zbog izveštaja u kojima se ukazuje da je od 2010. godine njegovo funkcionisanje nedosledno i bez fokusa, i da je od svog ponovnog osnivanja 2014. godine održao samo dve sednice. Komitet je dalje zabrinut što Odbor za prava deteta Narodne skupštine ima ograničenu funkciju nadzora u vezi sa integrisanjem dečjih prava u nacionalno zakonodavstvo.	11. Komitet preporučuje da država potpisnica: a) ojača ulogu Saveta za prava deteta kao glavnog institucionalnog mehanizma za koordinaciju na međuministarskom nivou i da mu da jasan mandat i dovoljno ovlašćenja da koordinira sve aktivnosti vezane za sprovođenje Konvencije na međusektorskom, nacionalnom i lokalnom nivou; b) osigura da Savet dobije neophodne ljudske, tehničke i finansijske resurse za delotvorno funkcionisanje; c) podstakne Odbor za prava deteta Narodne skupštine da sistematski nadzire usvajanje i

		sprovođenje javnih politika i preporuka u vezi sa propisima relevantnim za decu.
Raspodela sredstava		
	<p>12. Komitet je i dalje zabrinut što proces određivanja budžeta države potpisnice ne predviđa budžetska izdvajanja za decu u relevantnim sektorima i organima, uključujući pokazatelje i sisteme za praćenje na svim nivoima, kao i ciljanu raspodelu budžetskih sredstava za decu koja su marginalizovana i u ranjivom položaju, poput romske dece, dece sa smetnjama u razvoju, dece migranata, izbeglica i dece tražilaca azila.</p>	<p>13. U svetlu Opšteg komentara broj 19 (2016) u vezi sa javnim budžetom za ostvarivanje prava deteta, Komitet preporučuje da država potpisnica:</p> <p>a) uspostavi postupak određivanja budžeta koji uključuje prava deteta i definiše jasna izdvajanja za decu u relevantnim sektorima i organima, sa specifičnim pokazateljima i sistemima za praćenje;</p> <p>b) uspostavi mehanizme za praćenje i evaluaciju adekvatnosti, efikasnosti i pravednosti raspodele sredstava izdvojenih za sprovođenje Konvencije;</p> <p>c) osigura transparentno i participativno budžetiranje putem javnog dijaloga, posebno sa decom, kao i odgovarajuću odgovornost vlasti, uključujući i na lokalnom nivou;</p> <p>d) sprovede sveobuhvatnu procenu budžetskih potreba za decu i izdvoji odgovarajuća budžetska sredstva, poveća budžetska sredstva izdvojena za društvene sektore, posebno u oblastima obrazovanja i socijalne pomoći, kao i da se bavi nejednakostima na osnovu pokazatelja koji se odnose na prava deteta.</p>
Prikupljanje podataka		
	<p>14. Iako konstatuje napredak koji je postignut u pogledu prikupljanja podataka kroz reviziju postupaka administrativnog prikupljanja podataka i uvođenja novih istraživanja, kao i kroz razvoj baze podataka za praćenje inkluzije Roma u 2015. godini, Komitet ostaje zabrinut što je odsustvo jedinstvene centralizovane baze podataka dovelo do nedostatka razvrstanih podataka o deci.</p>	<p>15. U svetlu Opšteg komentara broj 5 (2003) u vezi sa opštim merama implementacije Konvencije, Komitet preporučuje da država potpisnica:</p> <p>a) brzo ojača upravljanje informacijama i sisteme prikupljanja podataka na nivou centralnih i lokalnih vlasti da bi se obuhvatile sve oblasti Konvencije. Podaci treba da budu razvrstani prema, između ostalog, starosti, polu, invaliditetu, geografskom položaju, etničkom i nacionalnom poreklu i socioekonomskom poreklu, kako bi se olakšala analiza stanja u kojem se nalaze sva deca, a posebno ona u ugroženom položaju.</p> <p>b) osigura da se podaci i pokazatelji podele relevantnim ministarsrtvima i da se koriste za sastavljanje, praćenje i evaluaciju javnih politika, programa i projekata za delotvorno sprovođenje Konvencije;</p> <p>c) uzme u obzir konceptualni i metodološki okvir naveden u izveštaju Kancelarije Visokog komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava (OHCHR) pod nazivom <i>Indikatori ljudskih prava</i>:</p>

		<p>vodič za merenje i primenu (Human Rights Indicators: A Guide to Measurement and Implementation) prilikom definisanja, prikupljanja i širenja statističkih podataka.</p>
Nezavisno praćenje		
	<p>16. Iako Komitet pozdravlja imenovanja zamenika Zaštitnika građana za decu, izražava zabrinutost zbog izveštaja koji sugerišu da je uloga zamenika Zaštitnika građana u bavljenju pravima deteta donekle ograničena zbog nedovoljnih resursa, kao i nedovoljne vidljivosti i ovlašćenja, na lokalnom i nacionalnom nivou, za delotvorno praćenje dečjih prava. Dalje je zabrinut što nacrt zakona o zaštitniku prava deteta ne predviđa žalbeni postupak i zbog toga nije u potpunosti u skladu sa principima koji se odnose na status i funkcionisanje nacionalnih institucija za zaštitu i promociju ljudskih prava (Pariski principi).</p>	<p>17. U svetlu Opšteg komentara broj 2 (2002) o ulozi nezavisnih nacionalnih institucija za ljudska prava u promociji i zaštiti prava deteta, Komitet preporučuje da država potpisnica:</p> <p>a) ubrza usvajanje zakona o zaštitniku prava deteta koji bi se konkretno bavio pravima deteta, da obezbedi da takvo telo ima mandat da primi, istraži i rešava žalbe dece na način koji je pogodan za dete, i da raspodeli dovoljne ljudske, finansijske i tehničke resurse da se podrži rad ove kancelarije;</p> <p>b) obezbedi privatnost i zaštitu dece žrtava, naročito prilikom monitoringa i pratećih poseta institucijama, koje se sprovode u okviru uloge Zaštitnika građana kao Nacionalnog preventivnog mehanizma;</p> <p>c) obezbedi kontinuirano jačanje kapaciteta i obuku osoblja kancelarije Zaštitnika građana o pitanjima vezanim za prava deteta.</p>
Širenje informacija, podizanje svesti i obuka		
	<p>18. Komitet ističe kao pozitivno razvoj programa za podizanje svesti i obuka koje se odnose na Konvenciju, zajedno sa tematskim medijskim kampanja. Međutim, Komitet je zabrinut zbog toga što romska deca i deca sa invaliditetom nemaju uvek pristup ovim materijalima i često nisu svesna svojih prava sadržanih u Konvenciji.</p>	<p>19. Komitet ponavlja svoju raniju preporuku (CRC/C/SRB/CO/1, stav 22) i ohrabruje državu potpisnicu da:</p> <p>a) ojača svoje napore da obezbedi adekvatnu i sistematičnu obuku u vezi sa pravima deteta profesionalnim grupama koje radi sa i za decu, poput narodnih poslanika, sudija, advokata, zdravstvenog osoblja, nastavnika, direktora škola, akademika, socijalnih radnika, medijskih profesionalaca i drugih;</p> <p>b) naročito obrati pažnju na sistematično uključivanje nastave o principima i odredbama Konvencije na svim nivoima nastavnog plana i programa;</p> <p>c) obrati posebnu pažnju na učešće dece u širenju informacija o njihovim pravima;</p> <p>d) podstiče medije da bi se osigurala osetljivost na prava deteta, kao i uključivanje dece u razvoj tih programa;</p> <p>e) nastavi i ojača svoje napore na podizanju svesti o Konvenciji u celoj zemlji, u bliskoj saradnji sa nevladinim organizacijama i drugim zainteresovanim stranama, obrađujući posebnu</p>

		pažnju na udaljena i ruralna područja i decu iz manjinskih grupa.
Definicija deteta (član 1)		
	20. Komitet je zabrinut zbog odsustva zakonske definicije pojma "dete" u skladu sa članom 1 Konvencije. Komitet je takođe zabrinut što Porodični zakon obuhvata izuzetke koji omogućavaju brak sa uzrastom od 16 godina.	21. Komitet predlaže da se donese nacionalni zakonski instrument kojim bi se obezbedila zakonska definicija pojma "dete" u skladu sa članom 1 Konvencije. Komitet takođe predlaže da država potpisnica izmeni i dopuni Porodični zakon i ukloni sve izuzetke koji omogućavaju brak za mlađe od 18 godina života.
Nediskriminacija		
	22. Komitet pozdravlja inicijative koje je država potpisnica uvela u cilju rešavanja problema diskriminacije, naročito romske dece, ali ipak izražava zabrinutost zbog: a) stalne diskriminacije romske dece u svim oblastima života, što je jedan od glavnih razloga koji dovodi do smeštanja romske dece u ustanove; b) činjenice da se romska deca, kao i deca sa smetnjama u razvoju, migranti, izbeglice i deca tražioci azila, deca pripadnici manjina, deca koja žive u udaljenim područjima, deca koja žive i rade na ulici, deca sa HIV/AIDS i LGBT deca i dalje suočavaju sa diskriminacijom u pogledu pristupa obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti i adekvatnom stanovanju; c) toga što Poverenik za zaštitu ravnopravnosti nema posebnu jedinicu koja bi se bavila slučajevima diskriminacije dece.	23. Komitet poziva državu potpisnicu da: a) osigura potpunu primenu relevantnih postojećih zakona o zabrani diskriminacije, kroz jačanje javnih edukativnih kampanja koje se bave negativnim društvenim stavovima prema romskoj deci, deci sa smetnjama u razvoju, deci pripadnicima manjina, deci izbeglicama i deci tražiocima azila, deci migrantima, deci koja žive i rade na ulici, LGBT deci i deci sa HIV/AIDS; b) osigura da deca koja žive u ruralnim područjima imaju pristup kvalitetnom obrazovanju, adekvatnoj zdravstvenoj zaštiti i stanovanju; c) osigura dostupnost dovoljnih ljudskih, tehničkih i finansijskih resursa za delotvorno sprovođenje Nacionalne strategije prevencije i zaštite od diskriminacije za period od 2014. do 2018. godine; d) uvede poseban mehanizam u okviru Poverenika za zaštitu ravnopravnosti za rešavanje slučajeva diskriminacije dece.
Najbolji interesi deteta		
	24. Komitet pozdrava izmene i dopune Zakona o zdravstvenoj zaštiti iz 2011. godine kojima se osigurava pravo deteta da njegovi najbolji interesi imaju primarni značaj, Komitet konstatuje opšti okvir uspostavljen od strane države potpisnice kojim se osigurava da se najbolji interesi deteta uzimaju kao osnovni princip zaštite dece. Međutim, zabrinut je zbog kontinuiranih nesuglasica u pogledu njegovog značenja i odgovornosti koju nosi, posebno u pravosuđu, i zbog previše dugog trajanja sudskih postupaka i neizvršenja presuda što negativno utiče na pravo deteta da njegovi ili njeni najbolji interesi imaju primarni značaj.	25. U svetlu Opšteg komentara broj 14 (2013) o pravu deteta da njegovi ili njeni najbolji interesi imaju primarni značaj, Komitet preporučuje da država potpisnica ojača svoje napore da bi osigurala da se ovo pravo na odgovarajući način integriše i dosledno tumači i primenjuje u svim zakonskim, upravnim i sudskim postupcima i odlukama i u svim javnim politikama, programima i projektima koji su relevantni za decu i imaju uticaj na decu. U tom smislu, država potpisnica se podstiče da razvija procedure i kriterijume i da pruža smernice svim relevantnim licima u vlasti za određivanje najboljeg interesa deteta u svakoj oblasti i za davanje potrebne težine interesima deteta kao primarnom razmatranju.
Pravo na život, opstanak i razvoj		
	26. Iako ističe kao pozitivno ukupno smanjenje smrtnosti dece, Komitet je ozbiljno zabrinut što je stopa smrtnosti beba u državi	27. Komitet poziva državu potpisnicu da:

	<p>potpisnici i dalje iznad proseka Evropske unije. Komitet je dalje zabrinut zbog visoke stope smrtnosti beba i dece starosti ispod pet godina među romskom decom zbog ograničenog pristupa neonatalnim uslugama.</p>	<p>a) poboljša regionalnu organizaciju neonatalnih usluga da bi se osigurao pristup adekvatnim institucionalnim i profesionalnim kapacitetima u skladu sa tehničkim smernicama OHCHR o primeni pristupa zasnovanog na ljudskim pravima na implementaciju politika i programa za eliminaciju mortaliteta i morbiditeta dece ispod pet godina starosti, koji se mogu sprečiti (A/HRC/27/31);</p> <p>b) ojača napore da se obezbedi pristup adekvatnoj zdravstvenoj zaštiti i neonatalnim uslugama i proširi na najugroženije porodice, uključujući romske porodice i one koji žive u marginalizovanim i udaljenim oblastima;</p> <p>c) ojača pružanje zdravstvene zaštite romskim ženama i deci putem delotvornih terenskih usluga, kao i da osigura da projekat "Zdravstveni medijatori" ima dovoljno ljudskih, tehničkih i finansijskih resursa za delotvorno obavljanje redovnih kućnih poseta.</p>
Poštovanje stavova deteta		
	<p>28. Komitet ističe kao pozitivno tekuće napore države potpisnice da osigura poštovanje stavova deteta, uključujući uključivanje stavova deteta kao jedne od prioriternih oblasti u Zakonu o socijalnoj zaštiti iz 2011. godine. Međutim, Komitet je zabrinut što tradicionalne prakse i kulturološki stavovi u porodici, školama i određenim socijalnim i pravosudnim institucijama nastavljaju da ometaju puno ostvarenje prava dece da slobodno izraze svoje stavove. Deca iz osetljivih ili marginalizovanih grupa, poput dece u alternativnom smeštaju i dece sa invaliditetom, se često ne konsultuju u pitanjima koja ih se tiču.</p>	<p>29. U skladu sa članom 12 Konvencije i u svetlu Opšteg komentara broj 12 (2009) o pravu deteta da bude saslušano, Komitet podstiče državu potpisnicu da osigura da se stavovima dece posveti dužna pažnja u porodici, u školama, u sudovima i u svim relevantnim upravnim i drugim postupcima u vezi sa decom, kroz, između ostalog, usvajanje odgovarajućih zakona, obuku stručnjaka, uspostavljanje specifičnih aktivnosti u školama i opšte podizanje svesti. Komitet takođe podstiče državu potpisnicu da sarađuje sa relevantnim zainteresovanim stranama u širenju informacija o Konvenciji i da ojača stvaranje smislenog prostora kroz koji deca mogu da utiču na javne politike.</p>
Registracija rođenja		
	<p>30. Komitet ističe kao pozitivne izmene i dopune Zakona o vanparničnom postupku kojima su ispravljene dvosmislenosti u zakonu relevantne za "pravno nevidljiva lica" uspostavljanjem postupka za utvrđivanje datuma i mesta rođenja neregistrovanih osoba. Takođe pozdravlja razvoj, u saradnji sa ombudsmanom i Kancelarijom Visokog komesara Ujedinjenih nacija za izbeglice, smernica za sprovođenje administrativnih postupaka vezanih za rođenje deteta na osnovu jedinstvenog upravnog mesta. Komitet je, međutim, zabrinut što, uprkos izmenama i dopunama, trenutno oko 8.500 lica nisu registrovana na rođenju, od kojih se velika većina deklarišu kao Romi. Komitet je zabrinut zbog toga što ti ljudi imaju ograničen</p>	<p>31. Komitet preporučuje da država potpisnica obezbedi primenu novih propisa koji omogućavaju trenutnu registraciju rođenja dece čiji roditelji nemaju lična dokumenta, kao i da pokrene postupak za utvrđivanje državljanstva dece čiji su roditelji bez državljanstva ili čije državljanstvo nije poznato.</p>

	pristup uživanju osnovnih prava, uključujući zdravstvo, obrazovanje i socijalnu zaštitu.	
Sloboda deteta od svih oblika nasilja		
	<p>32. Komitet ističe kao pozitivne napore države potpisnice da razvije sistem zaštite dece, naročito kroz usvajanje opšteg protokola o zaštiti dece od zlostavljanja i nasilja, kao i pravilnika o protokolu postupanja u ustanova u odgovoru na nasilje, zajedno sa odgovarajućim multidisciplinarnim timovima za sprovođenje mehanizama, uspostavljenim na nivoima opština i zajednica. Uprkos postignutom napretku, Komitet je ozbiljno zabrinut zbog:</p> <p>a) velikog broja prijavljenih slučajeva nasilja nad decom;</p> <p>b) nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja prema deci koja žive u domovima za institucionalnu brigu, naročito prema deci sa invaliditetom;</p> <p>c) izveštaja koji ukazuju da je veća verovatnoća da deca sa invaliditetom, naročito ona sa intelektualnim smetnjama, budu žrtve fizičkog i seksualnog nasilja;</p> <p>d) rasprostranjenih slučajeva nasilja u školama, posebno na nivou osnovne škole, koji su često počinjeni nad decom sa smetnjama u razvoju i LGBT decom, kao i slučajeva nasilja na internetu;</p> <p>e) neadekvatne primene opšteg protokola, regulativa i posebnih protokola, nedostatka opšteg razumevanja toga šta predstavlja nasilje nad decom i ograničene sposobnosti stručnjaka da prepoznaju te slučajeve, kao i zbog nedovoljne saradnje i razmene informacijama na međuresornom nivou i među nadležnim organima i neadekvatnog praćenja.</p>	<p>33. Pozivajući se na Opšti komentar broj 13 (2011) o pravu deteta na slobodu od svih oblika nasilja, kao i na cilj održivog razvoja 16.2 da se iskorene, između ostalog, svi oblici nasilja nad decom, Komitet apeluje na državu potpisnicu da:</p> <p>a) uspostavi zakonodavne i druge mere kako bi se osiguralo obavezno usklađivanje sa opštim protokolom i posebnim protokolima o zaštiti dece od zlostavljanja i nasilja, i da obezbedi da su dostupni dovoljni ljudski, finansijski i tehnički resursi kako bi se osiguralo sprovođenje;</p> <p>b) u saradnji sa kancelarijom Zaštitnika građana, u njegovom svojstvu nacionalnog preventivnog mehanizma, uspostavi mehanizam praćenja da bi se osiguralo da su sva deca u institucijama i alternativnom zbrinjavanju zaštićena od svih oblika mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja i da osigura da ta deca imaju pristup poverljivim i bezbednim mehanizmima za žalbe, prilagođenim deci, u vezi sa lišavanjem slobode, uslovima pritvora i postupanjem;</p> <p>c) osigura uspostavljanje preventivnih mehanizama za zaštitu dece sa intelektualnim i drugim psihosocijalnim smetnjama, od bilo koje vrste fizičkog ili seksualnog nasilja, i da uspostavi obavezne obuke o nasilju nad decom za sve relevantne stručnjake;</p> <p>d) ojača nacionalne programa za rešavanje problema nasilja u školama, uz podršku Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i agencija za obuku nastavnika, da bi se uspostavili standardi, programi mentorstva i stručna provera nasilja u školama, i da obezbedi obuku, uključujući i za roditelje, o rizicima nasilja (na internetu);</p> <p>e) razvije kampanju podizanja javne svesti kao sredstva za promenu preovlađujućih stavova u vezi sa nasiljem nad decom i da krene u pravcu nulte tolerancije;</p> <p>f) osigura efikasnu saradnju, koordinaciju i razmenu podataka između službi za zaštitu dece, policije i pravosudnog sistema;</p> <p>g) zatraži tehničke saradnje sa UNICEF i Svetskom zdravstvenom organizacijom, kao sredstva za rešavanje pomenutih pitanja.</p>

Zlostavljanje i zanemarivanje	
<p>34. Iako je Komitet istakao kao pozitivno uspostavljanje posebnih protokola o zaštiti žena od nasilja u porodici, kao i o postupanju policijskih službenika u zaštiti maloletnika od zlostavljanja i zanemarivanja, zabrinut je što propusti u koordinaciji sprečavaju multidisciplinarnu timove na lokalnom nivou da funkcionišu na odgovarajući način. Dalje je zabrinut zbog prevladavajućih društvenih stavova koji shvataju zlostavljanje u porodici kao privatnu stvar.</p>	<p>35. Komitet preporučuje državi potpisnici da:</p> <p>a) dalje ojača podizanje svesti i obrazovne programe, uključujući kampanje, uz učešće dece, kako bi se formulisala sveobuhvatna strategija za prevenciju i borbu protiv zlostavljanja dece;</p> <p>b) uspostavi nacionalnu bazu podataka svih slučajeva nasilja nad decom i da sprovede sveobuhvatnu procenu razmera, uzroka i prirode takvog nasilja;</p> <p>c) obezbedi raspodelu odgovarajućih ljudskih, tehničkih i finansijskih resursa zameniku Zaštitnika građana da bi se omogućilo sprovođenje dugoročnih programa za rešavanje osnovnih uzroka nasilja i zlostavljanja;</p> <p>d) podstakne programe u zajednici sa ciljem sprečavanja i borbe protiv nasilja u porodici, zlostavljanja i zanemarivanja dece, uključivanjem bivših žrtava, volontera i članova zajednice, uz obezbeđivanje podrške za njihovu obuku.</p>
Telesno kažnjavanje	
<p>36. Iako Komitet pozdravlja informacije koje je država potpisnica dostavila tokom dijaloga da će se izmenama i dopunama Zakona o porodici zabraniti fizičko kažnjavanje u svim okruženjima do juna 2017. godine, i dalje je zabrinut što je ta praksa trenutno dozvoljena u kući i nastavlja da bude široko prihvaćena u društvu kao način disciplinovanja dece, a nije do sada izričito zabranjena zakonom.</p>	<p>37. U svetlu Opšteg komentara broj 8 (2006) o pravu deteta na zaštitu od telesnog kažnjavanja i drugih surovih i ponižavajućih kažnjavanja, Komitet apeluje na državu potpisnicu da:</p> <p>a) zakonski eksplicitno zabrani telesno kažnjavanje;</p> <p>b) osigura da zabrana telesnog kažnjavanja bude adekvatno praćena i primenjivana u svim okruženjima;</p> <p>c) promoviše pozitivne, nenasilne i participativne načine odgajanja i disciplinovanja dece kroz kampanje podizanja svesti;</p> <p>d) osigura da se počinioci dovedu pred nadležne upravne i sudske organe.</p>
Štetne prakse	
<p>38. Komitet preporučuje da država potpisnica uspostavi sistem za praćenje svih slučajeva koji uključuju dečije brakove među etničkim grupama, posebno među romskim devojkama, i da pruži deci žrtvama sklonište i odgovarajuću rehabilitaciju i savetovanje; i da razvije kampanje podizanja svesti kojima bi se naglasile štetne posledice dečijeg braka.</p>	
Deca koja su lišena porodične sredine	
<p>39. Iako Komitet pozdravlja napredak koji je država potpisnica postigla u procesu deinstitucionalizacije, gde je znatno smanjen broj dece koja žive u ustanovama i povećan</p>	<p>40. Skrećući pažnju države potpisnice na Smernice za alternativno staranje o deci, Komitet naglašava da finansijsko i materijalno siromaštvo, odnosno uslovi direktno i isključivo povezani sa takvim siromaštvom, nikada ne smeju biti jedino opravdanje za izdvajanje deteta iz roditeljskog</p>

<p>broj dece koja su zbrinuta u porodicama, i dalje je zabrinut što:</p> <p>a) je i dalje veliki broj dece, uključujući i decu ispod 3 godine starosti, koja su smeštena u ustanovama, gde ostaje visok rizik razdvajanja od porodice i institucionalizacije dece iz najugroženijih grupa, uključujući romsku decu i decu sa invaliditetom;</p> <p>b) uprkos odredbama navedenim u Zakonu o socijalnoj zaštiti iz 2011. godine kojima se ograničava broj dece po rezidencijalnoj ustanovi na 50, izveštaji sugerišu da pet velikih ustanova nastavlja da smešta značajno veći broj dece;</p> <p>c) su deca sa invaliditetom i dalje značajno više zastupljena u rezidencijalnim ustanovama;</p> <p>d) su neadekvatni životni uslovi u velikim ustanovama za decu sa invaliditetom, gde su deca navodno podvrgnuta segregaciji, zanemarivanju, ograničenoj privatnosti, isključenju iz obrazovanja i igre i gde se koriste potencijalno neodgovarajući medicinski tretmani, a staratelji i medicinsko osoblje ne daju informacije o ili ne traže saglasnost za takve tretmane;</p> <p>e) nedovoljna podrška i neadekvatna obuka za socijalne radnike, kao i nedostaci u sistemu zaštite dece, su doveli do odvajanja dece od njihovih porodica bez pravilne procene i planiranja, gde je rizik od ponovne institucionalizacije i dalje visok;</p> <p>f) podrška za reintegraciju u društvo dece i mladih koji napuštaju institucionalnu i alternativnu brigu, uključujući i decu i mlade sa invaliditetom, nije dovoljna.</p>	<p>staranja, za stavljanje deteta u sistem alternativne zaštite ili za sprečavanje njegove socijalne reintegracije. U tom smislu, Komitet preporučuje da država potpisnica:</p> <p>a) hitno smanji smeštanje dece mlađe od 3 godine, uključujući deci sa invaliditetom, u rezidencijalne ustanove i da ubrza smeštanje u porodice; da osigura odgovarajuće mere zaštite i jasne kriterijume, posebno za romsku decu i decu sa invaliditetom, na osnovu potreba i najboljeg interesa deteta, za utvrđivanje da li dete treba smestiti u alternativno zbrinjavanje;</p> <p>b) sprovede odredbe navedene u Zakonu o socijalnoj zaštiti iz 2011. godina kojima se ograničava broj dece po rezidencijalnoj ustanovi na 50;</p> <p>c) sprovede mere za smanjenje broja dece u velikim ustanovama za decu sa invaliditetom i da osigura da se institucionalizacija koristi samo kao poslednje sredstvo, uključujući kroz pružanje informacijama budućim roditeljima i zdravstvenim radnicima koji savetuju nove roditelje o pravima i dostojanstvu dece sa invaliditetom;</p> <p>d) preduzme hitne korake kako bi se osiguralo da se pravilnik o zabranjenim postupanjima koji je pripremljen za zaposlene u oblasti socijalne zaštite, primenjuje tako da deca u ustanovama budu oslobođena svakog fizičkog ili psihičkog zlostavljanja ili zanemarivanja, i da postoji odgovornost za takvo zlostavljanje ili zanemarivanje; da zabrani upotrebu odvajanja, fizičkog sputavanja i izolacije kao sredstava discipline; i da osigura da se najbolji interesi deteta poštuju prilikom odlučivanja o potrebnom i odgovarajućem medicinskom tretmanu i da se stavovi dece čuju i uzimaju u obzir;</p> <p>e) osigura odgovarajuće zakonske mere zaštite i jasne kriterijume za utvrđivanje da li dete treba smestiti u sistem alternativnog zbrinjavanja, uzimajući u obzir stavove i najbolji interes deteta, kao i da sprovodi takve kriterijume kroz podizanje svesti sudija porodičnog suda;</p> <p>f) ojača podršku deci i mladima koji napuštaju ustanove za brigu, uključujući i one sa invaliditetom, da bi omogućila da se ponovo integrišu u društvo kroz obezbeđivanje pristupa adekvatnom stanovanju, pravnim, zdravstvenim i socijalnim uslugama, kao i mogućnostima za obrazovanje i stručne obuke;</p>
--	--

		g) podigne svest u društvu u cilju suprotstavljanja stigmatizaciji i diskriminaciji dece u sistemu alternativnog zbrinjavanja.
Usvajanje		
	41. Iako Komitet konstatuje da se broj usvajanja dece sa invaliditetom i posebnim potrebama povećao, ostaje zabrinut zbog toga što je broj usvajanja dece sa teškim invaliditetom i romske dece i dalje veoma nizak.	42. Komitet preporučuje da država potpisnica: a) osigura da deca sa invaliditetom i romska deca nisu diskriminisana u procesu usvajanja i da uspostavi programe za smanjenje zabluda u vezi sa usvajanjem dece sa teškim invaliditetom i romske dece; b) osigura bolju koordinaciju relevantnih agencija, uz dovoljnu obuku osoblja, kako bi se obezbedila odgovarajuća dugoročna podrška usvojenom detetu i usvojiteljima.
Deca sa invaliditetom		
	43. Iako Komitet pozdravlja napore koji se preduzimaju da bi se osigurala ravnopravnost za decu sa invaliditetom, zabrinut je što: a) nedostatak pouzdanih podataka otežava pružanje i evaluaciju usluga za decu sa invaliditetom; b) nesrazmerno veliki broj dece sa invaliditetom i dalje žive u institucijama, što je rezultat stigmatizacije dece sa invaliditetom i fragmentiranog sistema socijalne pomoći koji ne podstiče dovoljno, i ne pruža dovoljno podrške, porodicama da zadrže svoju decu kod kuće; c) roditelji i porodice dece sa invaliditetom kojima je potrebna stalna briga i pomoć imaju ograničen pristup uslugama i pomoći koja zadovoljava njihove potrebe; d) roditelji mogu da odluče da dete sa invaliditetom ne pohađa školu sa inkluzivnim obrazovanjem, bez jemčenja principa najboljeg interesa deteta, što dovodi do toga da veliki broj dece sa invaliditetom pohađa specijalne škole.	44. U svetlu Opšteg komentara broj 9 (2006) o pravima dece sa invaliditetom, Komitet podstiče državu potpisnicu da usvoji pristup invaliditetu zasnovan na ljudskim pravima i da uspostavi sveobuhvatnu strategiju kako bi se osigurala inkluzija dece sa invaliditetom, kao i da: a) poboljša prikupljanje podataka o deci sa invaliditetom i da sprovede studije i analize o delotvornosti sprovođenja Konvencije, postojećih zakona i javnih politika; b) reformiše sistem socijalne pomoći za decu sa invaliditetom i njihove porodice u cilju poboljšanja njegove koherentnosti i koordinacije, kao i da izbegava nepotrebnu institucionalizaciju i da sprovede kampanje podizanja svesti javnosti s ciljem borbe protiv stigmatizacije i predrasuda prema deci sa invaliditetom; c) uspostavi zakonske i druge mere da bi se obezbedilo da deca sa invaliditetom kojima je potrebna stalna nega i pomoć ostanu u svojim biološkim porodicama, kroz usluge za decu i roditelje i/ili kroz finansijsku podršku i pomoć roditeljima koji nisu sposobni da rade i obezbeđuju prihode jer pružaju stalnu brigu i pomoć detetu sa invaliditetom; d) da prioritet merama kojima se olakšava potpuna inkluzija dece sa invaliditetom, uključujući i dece sa intelektualnim i psihosocijalnim smetnjama, u sve oblasti javnog života, kao što su slobodne aktivnosti, briga u zajednici i obezbeđivanje socijalnog stanovanja sa razumnim smeštajem.
Zdravlje i zdravstvene usluge		
	45. Iako Komitet ističe kao pozitivno usvajanje niza javnih politika da se poboljša pristup adekvatnoj zdravstvenoj zaštiti, uključujući	46. U svetlu Opšteg komentara broj 15 (2013) o pravu deteta na uživanje najvišeg mogućeg standarda zdravlja, i uzimajući u obzir podciljeve

	<p>uredbu o nacionalnom programu zdravstvene zaštite žena, dece i omladine iz 2010. godine, i nacionalni program za unapređenje razvoja u ranom detinjstvu iz 2016. godine, ostaje zabrinut zbog:</p> <p>a) regionalne razlike i jaza u ravnopravnosti, u kombinaciji sa finansijskim ograničenjima i neadekvatnim zdravstvenim osiguranjem, koji utiču na značajan deo ruralne populacije i ugroženih grupa, i nastavljaju da sprečavaju pristup osnovnim uslugama zdravstvene zaštite;</p> <p>b) romske majke i mala deca su naročito ranjivi i još uvek imaju ograničen pristup adekvatnoj zdravstvenoj zaštiti, što dovodi do visoke stope smrtnosti, ranih porođaja i niske stope imunizacije protiv bolesti u detinjstvu, i što značajni izazovi u redovnoj i blagovremenoj nabavci vakcina dovode do odlaganja imunizacije dece, posebno romske dece;</p> <p>c) visok nivo neuhranjenosti i zaostajanje u razvoju utiču na romsku zajednicu, gde siromaštvo i socijalna izolacija dodatno pogoršavaju njihovu situaciju;</p> <p>d) u pored uvođenja romskih zdravstvenih medijatora u 2009. godini kao delotvornog mehanizma za dopiranje do najugroženije dece, njihov položaj nije institucionalizovan u okviru sistema zdravstvene zaštite i oni nastavljaju da rade na bazi projekata;</p> <p>e) pristup uslugama razvoja u ranom detinjstvu, uključujući upućivanje na odgovarajuću zdravstvenu i pedijatrijsku negu, je i dalje ograničen, posebno za decu sa smetnjama u razvoju i iz društveno-ekonomski siromašnih porodica, dok regionalne razlike sprečavaju jednak pristup timovima razvojnih savetovališta širom zemlje;</p> <p>ograničenih informacija o dojenju u zemlji.</p>	<p>Ciljeva održivog razvoja 3.1. o smanjenju stope smrtnosti kod majki i podcilj 3.2. o okončanju smrtnih slučajeva koji e mogu sprečiti kod novorođenčadi i dece mlađe od 5 godina, Komitet preporučuje da država potpisnica:</p> <p>a) osigura dostupnost i jednak pristup kvalitetnoj osnovnoj i specijalizovanoj zdravstvenoj zaštiti za svu decu u zemlji, kao i da ojača napore da se obezbedi proširenje pristupa odgovarajućoj zdravstvenoj zaštiti, uključujući prenatalnu brigu o neosiguranim trudnicama, na porodice koje žive u najugroženijim situacijama, naročito na one koje žive u marginalizovanim i udaljenim oblastima;</p> <p>b) rasporedi odgovarajuće ljudske i finansijske resurse kako bi se osiguralo potpuno sprovođenje uredbe o nacionalnom programu zdravstvene zaštite žena, dece i omladine;</p> <p>c) ojača i poveća podršku novoizabranih zdravstvenih medijatora u romskim zajednicama i obezbedi institucionalizaciju romskih zdravstvenih medijatora u okviru zdravstvenog sistema;</p> <p>d) osigura ravnopravan pristup savetovanju i drugim zdravstvenim uslugama podrške za decu sa smetnjama u razvoju;</p> <p>e) podrži javno zagovaranje i angažovanje medija da se bave znanjem, stavovima i praksom u cilju podsticanja imunizacije i da primenjuje OHCHR tehničke smernice o primeni pristupa zasnovanog na ljudskim pravima u sprovođenju javnih politika i programa za smanjenje i okončanje mortaliteta i morbiditeta koji se mogu sprečiti kod dece ispod 5 godina starosti;</p> <p>f) u potpunosti sprovede Međunarodni kodeks marketinga zamene majčinog mleka, kao i da razvije nacionalni program za zaštitu, promociju i podršku dojenju kroz sveobuhvatne kampanje. Majke treba da se na odgovarajući način podrže kroz strukture savetovanja u bolnicama, klinikama i u zajednici, a inicijativa bolnica prijatelj beba treba da se sprovede širom zemlje.</p>
Mentalno zdravlje		
	<p>47. Komitet konstatuje mere koje je država potpisnica preduzela da reši pitanje mentalnog zdravlja, a li je zabrinut zbog nedostatka kvalifikovanih dečijih psihijatarata i usluga mentalnog zdravlja u zajednici.</p>	<p>48. Komitet preporučuje da usluge mentalnog zdravlja u zajednici budu lako dostupne i da se preduzmu koraci potrebni za jačanje preventivnog rada, posebno u kućnom okruženju i centrima za brigu. Takođe preporučuje da se broj dečijih psihijatarata i psihologa poveća.</p>

Zdravlje adolescenata	
<p>49. Iako pozdravlja napore u bavljenju zdravljem adolescenata kroz stručne grupe osnovane od strane Ministarstva zdravlja i razne preventivne programe, Komitet je zabrinut zbog nedostatka sveobuhvatnog nacionalnog programa i slabe koordinacije između agencija što podriva potencijal da se razvije strateški i održivi odgovor na sprečavanje rane trudnoće. Takođe je zabrinut zbog velike zastupljenosti droge, duvana, alkohola i drugih toksičnih supstanci među decom i adolescentima.</p>	<p>50. U svetlu Opšteg komentara broj 4 (2003) u vezi sa zdravljem adolescenata, Komitet preporučuje da država potpisnica:</p> <p>a) razvije sveobuhvatnu edukaciju prilagođenu uzrastu o seksualnom i reproduktivnom zdravlju, uključujući informacije o planiranju porodice i kontraceptivnim sredstvima, o opasnostima rane trudnoće i prevenciji i lečenju seksualno prenosivih bolesti;</p> <p>b) osigura nesmetani pristup seksualnim i reproduktivnim zdravstvenim uslugama, uključujući poverljivo savetovanje i moderna kontraceptivna sredstva za adolescentkinje i adolescente;</p> <p>c) reši učestalost uzimanja droge od strane dece i adolescenata, kroz, između ostalog, tačno i objektivno informisanje dece i adolescenata, kao i učenje životnih veština, o sprečavanju zloupotreba supstanci, uključujući duvan i alkohol, i da razvije pristupačno lečenje od zavisnosti i usluge smanjenja štete prilagođene mladima.</p>
Životni standard	
<p>51. Iako ističe kao pozitivno napore države potpisnice u rešavanju siromaštva i socijalne isključenosti, uključujući Zakon o socijalnoj zaštiti, Komitet je i dalje duboko zabrinut zbog toga što:</p> <p>a) su deca u marginalizovanim, udaljenim i ruralnim zajednicama i dalje nesrazmerno više pogođena siromaštvom, dok su romske porodice, porodice sa četvoro ili više dece i porodice sa decom sa invaliditetom pod većim rizikom od multidimenzionalnog siromaštva;</p> <p>b) neadekvatno stanovanje i dalje predstavlja problem, posebno za romske porodice koje su često izložene prinudnim iseljenjima, tako da deca ostaju bez pristupa osnovnim uslugama, uključujući čistu i ispravnu vodu za piće i higijenu, što ih čini podložnim ozbiljnim zdravstvenim problemima;</p> <p>c) skupe i komplikovane administrativne procedure, kao i neadekvatna informisanost i veštine među najugroženijim grupama, ometaju pristup novčanoj socijalnoj pomoći;</p> <p>d) sa više od 30% sve dece koja imaju pristup dečjem dodatku, izdvojeni iznos je relativno nizak i nedovoljan da pokrije osnovne potrebe</p>	<p>52. Komitet skreće pažnju državi potpisnici na cilj održivog razvoja 1.3 o sprovođenju odgovarajućeg nacionalnog sistema socijalne zaštite i pratećih mera za sve i preporučuje da država potpisnica:</p> <p>a) razmotri održavanje ciljanih konsultacija sa porodicama i decom, uključujući one porodice i decu u osetljivim situacijama, posebno romske porodice, kao i sa organizacijama civilnog društva koje se bave dečijim pravima, u cilju jačanja strategija i mera za smanjenje siromaštva dece;</p> <p>b) ojača podršku deci koja žive ispod granice siromaštva, posebno porodicama sa jednim roditeljem, porodicama sa četvoro ili više dece i porodicama sa decom sa invaliditetom, kao i da obezbedi da mere socijalne zaštite pružaju dovoljno za stvarne troškove pristojnog života za decu, uključujući troškove relevantne za njihovo pravo na zdravlje, hranljivu ishranu, obrazovanje, adekvatan smeštaj, vodi i higijenu;</p> <p>c) preispita svoje zakonske okvire, javne politike i programe o stanovanju u cilju sprečavanja i otklanjanja beskućništva, uzimajući u obzir posebne potrebe dece, uključujući romsku decu i decu sa invaliditetom, njihove porodice i mlade koji napuštaju alternativno zbrinjavanje;</p>

	<p>dece koja žive u siromaštvu. Porodice koje imaju pravo na novčanu socijalnu pomoć su takođe pod velikim pritiskom da nabave dokumentaciju kako bi se zadovoljio teret dokazivanja neophodan za njihov zahtev.</p>	<p>d) razmotri adekvatnost novčane pomoći deci sa stanovišta obezbeđivanja minimalnog životnog standarda i pristupa u smislu informisanja, dometa i procedura prilagođenih korisniku;</p> <p>e) pojednostavi administrativne procedure i odredbe podrške za pristup novčanoj pomoći za porodice koje žive u najugroženijim situacijama.</p>
Uticaj klimatskih promena na prava deteta		
	<p>53. Komitet skreće pažnju države potpisnice na podcilj 13.5 Ciljeva održivog razvoja o promovisanju mehanizama za podizanje kapaciteta za delotvorno planiranje i upravljanje u oblasti klimatskih promena i preporučuje da država potpisnica prikupi razvrstane podatke koji identifikuju vrste rizika sa kojima se suočavaju deca u raznim katastrofama.</p>	
Obrazovanje, uključujući stručno osposobljavanje i savetovanje		
	<p>54. Iako Komitet ističe kao pozitivno napore da se poboljša obrazovni sistem, ostaje zabrinut jer:</p> <p>a) visoke stope nepohađanja i napuštanja škole i dalje predstavlja problem za veliki broj učenika u mnogim delovima zemlje;</p> <p>b) postizanje inkluzivnog obrazovanja otežavaju regionalne razlike u raspoloživim sredstvima i resursima za škole, nedovoljna obučenost nastavnika i saradnika u obrazovanju i kontinuirani otpor školskog osoblja i roditelja;</p> <p>c) upis dece sa invaliditetom je nizak na svim nivoima obrazovanja, a i dalje preovlađuju „specijalna odeljenja“ u redovnim školama;</p> <p>d) kapitalni jaz i dalje sprečava decu iz osetljivih grupa, uključujući decu sa smetnjama u razvoju, decu migrante i tražioce azila, decu iz ruralnih područja, ugroženu decu i romsku decu da pristupe kvalitetnom obrazovanju;</p> <p>e) učešće romske dece, a posebno devojčica u predškolskom, osnovnom, srednjem i stručnom obrazovanju, i dalje je na niskom nivou, a veliki broj romske dece nastavlja da se suočava sa segregacijom u školskom sistemu; takođe zabrinjava mnoštvo izostanaka romske dece iz škole;</p> <p>f) obrazovne mere podrške za decu su nepouzdana zbog nedovoljnog finansiranja međuresornih odbora koji imaju zadatak da procene pojedinačne slučajeve, dok sprovođenje mera uvedenih 2015. godine traži da se ograniči broj saradnika u obrazovanju u školama;</p>	<p>55. U svetlu Opšteg komentara broj 1 (2001) o ciljevima obrazovanja i uzimajući u obzir Cilj održivog razvoja 4, podcilj 4.1 i 4.2 da se osigura da do 2030. godine sve devojčice i dečaci završe besplatno, pravedno i kvalitetno osnovno i srednje obrazovanje i da imaju pristup kvalitetnom ranom dečijem razvoju, brizi i predškolskom obrazovanju, Komitet preporučuje da država potpisnica:</p> <p>a) razvije programe, kao i praćenje i evaluaciju takvih programa, za smanjenje stope napuštanja škola; b) ojača napore na promovisanju inkluzivnog obrazovanja za svu decu, naročito za najugroženiju decu, kao i da osigura da je adekvatna ljudska, finansijska i tehnička podrška dostupna u sprovođenju odredaba navedenih u Zakonu o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja; c) garantuje svoj deci sa smetnjama u razvoju pravo na inkluzivno obrazovanje u redovnim školama, nezavisno od saglasnosti roditelja, kao i da obuči i imenuje specijalizovane nastavnike i stručnjake u integrisanim odeljenjima koji pružaju individualnu podršku i dužnu pažnju deci sa smetnjama u razvoju, i da reši problem manjka logopeda i kvalifikovanih stručnjaka za decu sa mentalnim i psihosocijalnim smetnjama; d) dalje ojača napore da se poboljša pristup kvalitetnom obrazovanju u ruralnim sredinama i u malim gradovima, uključujući pristup predškolskom, srednjem i visokom obrazovanju, naročito za ugrožene grupe; e) olakša učešće i uključivanje romske dece u obrazovanje na svim nivoima i podigne svest među nastavnicima i članovima osoblja o psihološkim i pedagoškim savetovaništima o kulturi Roma; f) uspostavi zakonske odredbe za regulisanje sistema za pružanje dodatne podrške učenicima u obrazovnom procesu, kao i da obezbedi da je dovoljan broj stručnjaka dostupan za rešavanje individualnih potreba učenika; i g) osigura jednak pristup za svu decu, posebno iz osetljivih grupa, programima ranog obrazovanja,</p>

	<p>g) predškolske ustanove su neadekvatne, prenatrpane u urbanim sredinama i sa neadekvatnim objektima u ruralnim sredinama, a društvene percepcije takođe utiču na odluke roditelja dece sa smetnjama u razvoju da li da ih upišu u predškolsko obrazovanje.</p>	<p>bez obzira na status zaposlenosti njihovih roditelja i da obezbedi neophodna sredstva kako bi se osiguralo da su predškolske i školske ustanove adekvatne i da je obezbeđena odgovarajuća obuka za nastavnike i saradnike u nastavi.</p>
Deca izbeglice i tražioci azila		
	<p>56. Iako Komitet pozdravlja nastavak saradnje države potpisnice sa UNHCR, kao i napore da se poboljšaju prihvatni objekti za decu i da se sistem zaštite dece prilagodi tako da odgovara potrebama dece koja traže azil i dece izbeglica, Komitet je zabrinut što:</p> <p>a) nejasna upućivanja u Zakonu o azilu u pogledu posebnog postupanja prema deci izbeglicama i tražiocima azila, kao i odsustvo odgovarajućeg postupka identifikacije i nedovoljan broj prevodilaca na granici, povećavaju rizik da deca bez pratnje koja ulaze u zemlju ne budu identifikovana kao takva;</p> <p>b) prema važećim propisima, ne postoji poseban postupak azila za decu bez pratnje, što dovodi do kašnjenja u imenovanju pravnih zastupnika; neadekvatne usluge prevođenja; imenovanja i do tri različita staratelja (koji često nisu adekvatno obučeni da deluju kao staratelji); određivanje <i>ad hoc</i> smeštaja za devojčice bez pratnje, dok se dečaci u početku smeštaju u centre za maloletne strane državljane; i što se dugoročno smeštaju deca bez pratnje mlađa od 16 godina koja traže azil u centre za azil, sa neadekvatnim objektima i bez obučenog osoblja da se delotvorno brine o deci 24 časa dnevno, sedam dana sedmično;</p> <p>c) ograničen prostor u centrima za azil je primorao veliki broj dece koja traže azil i dece izbeglica, uključujući decu bez pratnje i razdvojenju decu, da spavaju na ulicama bez adekvatnog smeštaja u nesigurnim i nehigijenskim uslovima, dok se druga plaše da idu u centre zbog straha od deportacije, što ih čini ranjivim na krijumčare koji navodno deluju u državi potpisnici;</p> <p>d) neka deca bez pratnje i razdvojena deca su vraćena, u skladu sa postupkom readmisije, bez procene njihovih najboljih interesa, a da nisu bila obavještena o svom pravu da traže azil na jeziku koji mogu da razumeju; i</p> <p>e) određen broj dece nepoznatog državljanstva su trenutno u opasnosti da</p>	<p>57. U svetlu Opšteg komentara broj 6 (2005) o postupanju s decom bez pratnje i razdvojenom decom van njihove zemlje porekla, Komitet preporučuje da država potpisnica:</p> <p>a) uspostavi pravičan i efikasan postupak azila koji se sprovodi na način koji je prilagođen za dete, i sa proceduralnog i sa materijalnog aspekta, a kojim se sistematski identifikuju deca bez pratnje ili razdvojena deca i upućuju na odgovarajuću zaštitu i podršku, kao i da, u tom smislu, razmotri izmenu važećeg nacionalnog zakonodavstva, uključujući Zakon o azilu;</p> <p>b) osigura potpuno uključivanje dece tražilaca azila i dece izbeglica koja su bez pratnje ili razdvojena, u postojeći sistem zaštite dece; obezbedi smeštaj u hraniteljskim porodicama ili drugim smeštajnim kapacitetima koji su adekvatni za njihov uzrast, pol i potrebe, u skladu sa procenama najboljeg interesa sprovedenim na individualnoj osnovi; i da uspostavi specijalizovane usluge za decu sa emocionalnim, psihijatrijskim i bihevioralnim problemima;</p> <p>c) osigura da se svoj deci koja traže azil sistematski pružaju informacije o njihovim pravima i obavezama, postupcima za azil i raspoloživim uslugama, kako bi se sprečilo da pribegnu spavanju bez krova nad glavom zbog straha od deportacije, kao i da preduzme neophodne korake za zaštitu dece bez pratnje od krijumčara;</p> <p>d) osigura potpuno poštovanje principa zabrane proterivanja i olakša pristup sistemu azila za decu kojoj je potrebna međunarodna zaštita u skladu sa članovima 6, 22 i 37 Konvencije;</p> <p>e) garantuje pravo na sticanje srpskog državljanstva za svu decu koja trenutno borave u državi potpisnici, koja bi inače bila bez državljanstva, bez obzira na sopstveni pravni status ili pravni status roditelja.</p>

	postanu lica bez državljanstva u državi potpisnici.	
Deca iz manjinskih grupa		
	58. Komitet je duboko zabrinut zbog toga što su stigmatizacija i diskriminacija Roma, uključujući decu, još uvek široko rasprostranjene, što dovodi do nasilja i govora mržnje usmerenog na njih, i što se oni suočavaju sa poteškoćama u pristupu uslugama socijalne zaštite i programima socijalne integracije.	59. Komitet apeluje na državu potpisnicu da: a) sprovodi kampanje, na svim nivoima i u svim pokrajinama, koje imaju za cilj rešavanje negativnih stavova prema Romima u društvu u celini, kao i da preduzima delotvorne mere da spreči nasilje i govor mržnje prema Romima; b) proceni posebnu situaciju romske dece i preduzme mere da olakša njihov pristup merama socijalne zaštite i programima socijalne integracije, uključujući kroz poboljšanje kulturne osetljivosti obezbeđenih usluga i kroz podešavanje obila socijalnih programa.
Deca koja žive i rade na ulici		
	60. Iako Komitet ističe kao pozitivno napore države potpisnice na rešavanju teške situacije dece koja žive i rade na ulici, zabrinut je što ona nisu pravno priznata kao žrtve već se, nakon što napune 14 godina, tretiraju kao prestupnici. Komitet je takođe zabrinut što su kapaciteti nadležnih organa i institucija takođe nedovoljni.	61. Komitet preporučuje da država potpisnica: a) proceni broj dece koja žive i/ili rade na ulici i koriguje studije o uzrocima njihovog položaja; b) sprovede, nadgleda i oceni uticaj preporuka iz izveštaja Zaštitnika građana o dečijem prosjačenju u Republici Srbiji (<i>Prevention of Exploitation of Children in South-East Europe: Child Begging in the Republic of Serbia</i>), uz aktivno učešće dece koja žive i rade na ulici; c) osigura da je podrška, posebno reintegracija sa porodicom ili smeštanje u sistem alternativnog zbrinjavanja, obezbeđena uz puno poštovanje najboljih interesa deteta i da se daje dužna pažnja njihovim stavovima u skladu sa njihovim godinama i zrelosti.
Seksualna eksploatacija i trgovina ljudima		
	62. Komitet pozdravlja napredak koji je država potpisnica napravila u rešavanju problema trgovine ljudima i seksualne eksploatacije. Ipak, i dalje je zabrinut zbog toga što: a) kao rezultat ograničenih resursa, identifikacija žrtava i dalje predstavlja izazov, posebno među decom koja traže azil i decom izbeglicama; b) ne postoji sistem za obezbeđivanje posebne nege, podrške i smeštaja za decu žrtve trgovine ljudima.	63. Komitet preporučuje da država potpisnica: a) uspostavi adekvatne i koordinisane mehanizme za identifikaciju i zaštitu dece žrtava trgovine ljudima, uključujući sistematsku i pravovremenu razmenu informacija između nadležnih službenika, kao i da ojača kapacitete policajaca, granične policije, inspektora rada i socijalnih radnika za identifikovanje dece žrtava trgovine ljudima; b) osigura da deca žrtve trgovine ljudima dobijaju specijalizovanu negu, podršku i odgovarajući smeštaj.
Maloletničko pravosuđe		
	64. Iako Komitet ističe kao pozitivno napore na reformi sistema maloletničkog pravosuđa, i dalje je zabrinut što se, zbog ograničenog finansiranja, ne primenjuju u potpunosti	65. U svetlu Opšteg komentara broj 10 (2007) o pravima dece na maloletničko pravosuđe, Komitet apeluje na državu potpisnicu da u potpunosti uskladi svoj sistem maloletničkog

	<p>postojeće odredbe kojima je obezbeđena alternativa pritvoru. Takođe je zabrinut zbog izveštaja koji ukazuju da su vaspitno-popravne ustanove značajno ograničene u pogledu kapaciteta u vezi sa parametrima o maloletničkoj pravdi i zbog izveštaja o zlostavljanju dece koja su lišena slobode.</p>	<p>pravosuđa sa Konvencijom i drugim relevantnim standardima. Konkretno, Komitet apeluje na državu potpisnicu da:</p> <p>a) hitno uspostavi specijalizovane objekte i procedure suda za maloletnike sa odgovarajućim ljudskim, tehničkim i finansijskim resursima, kao i da obezbedi da specijalizovane sudije stalno dobijaju odgovarajuću obuku;</p> <p>b) osigura pružanje kvalifikovane i besplatne pravne pomoći deci u sukobu sa zakonom u ranoj fazi postupka i tokom trajanja pravnog postupka;</p> <p>c) osigura da se alternativne mere pritvoru, kao što su diverzione mere, uslovna kazna, posredovanje, savetovanje ili usluge u zajednici, u potpunosti sprovede gde god je to moguće, kao i da obezbedi da se pritvor koristi kao poslednje sredstvo i na najkraći mogući vremenski period i da se redovno pregleda u cilju ukidanja;</p> <p>d. u slučajevima kada je pritvor neizbežan, da obezbedi da su uslovi pritvora u skladu sa međunarodnim standardima, uključujući u pogledu pristupa obrazovanju i zdravstvenim uslugama.</p>
Deca žrtve i svedoci zločina		
	<p>66. Iako Komitet pozdravlja razvoj smernica za saslušanje dece kako bi se izbegla sekundarna viktimizacija i traumiranje deteta u krivičnom postupku, kao sredstva za poboljšanje uslova za decu svedoke, i dalje je zabrinut što:</p> <p>a) neadekvatna usklađenost između Zakonika o krivičnom postupku i Zakona o maloletnim učinocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica u vezi sa kriterijumima za ispitivanje posebno osetljivih svedoka, često dovodi do ponovne viktimizacije dece svedoka;</p> <p>b) zakonodavna reforma kojom bi se osigurali postupci prilagođeni deci je spora, a dugački sudski postupci i nedostatak službi za podršku kako za decu tako i za njihove roditelje često dovode do ponovne viktimizacije dece tokom sudskog postupka.</p>	<p>67. Komitet preporučuje da država potpisnica:</p> <p>a) preduzme mere da uskladi Zakonik o krivičnom postupku i Zakon o maloletnim učinocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica i da isključi mogućnost ispitivanja posebno osetljivih svedoka;</p> <p>b) ubrza uspostavljanje postupaka prilagođenih deci i osigura da se razgovori obavljaju na odgovarajući način, u odsustvu optuženog i od strane adekvatno obučenog sudskog osoblja, da bi se sprečila ponovna viktimizacija i traumiranje dece.</p>
Praćenje prethodnih zaključnih zapažanja i preporuka Komiteta o Fakultativnom protokolu o prodaji dece, dečijoj prostituciji i dečijoj pornografiji		
	<p>68. Komitet izražava žaljenje zbog nedostatka informacija u pogledu sprovođenja njegovih ranijih preporuka o Fakultativnom protokolu o prodaji dece, dečijoj prostituciji i dečijoj pornografiji (CRC/C/OPSC/SRB/CO/1).</p>	<p>69. Ponavljajući svoje ranije preporuke (CRC/C/OPSC/SRB/CO/1), Komitet apeluje na državu potpisnicu da hitno preduzme sve neophodne mere za sprovođenje navedene preporuke, a posebno da:</p>

		<p>a) uspostavi u domaćem zakonodavstvu izričitu definiciju zločina prodaje dece i osigura da je ona uključena u relevantno zakonodavstvo u skladu sa članovima 2 i 3 Fakultativnog protokola;</p> <p>b) preduzme sve neophodne mere za rešavanje problema prodaje dece, dečije prostitucije i trgovine decom u seksualne svrhe u romskim zajednicama;</p> <p>c) uspostavi i vrši vanteritorijalnu nadležnost nad svim zločinima počinjenim prema Fakultativnom protokolu bez primene kriterijuma dvostrukog kriminaliteta; d) ojača svoj sistem socijalne zaštite tako da obuhvati svu decu žrtve krivičnih dela zabranjenih prema Fakultativnom protokolu, uključujući romsku decu, decu izbeglice i tražioce azila, interno raseljenu decu, decu migrante i decu pogođenu migracijama; e) preduzme sve neophodne mere da se uspostavi mehanizam za rehabilitaciju, oporavak i reintegraciju dece žrtava zločina zabranjenih Fakultativnim protokolom.</p>
	70. Od države potpisnice se zahteva da u svom sledećem izveštaju Komitetu dostavi informacije o problemima iznetim u stavu 69 iznad.	
Praćenje prethodnih zaključnih zapažanja i preporuka o primeni Fakultativnog protokola o deci u oružanom sukobu		
	<p>71. Komitet pozdravlja usvajanje Zakona o vojnoj, radnoj i materijalnoj obavezi iz 2011. godine kojim se ukida obavezno služenje vojnog roka, kao i činjenicu da deci mlađoj od 18 godina nije dozvoljeno da služe u oružanim snagama Srbije, čak i u vreme rata. Međutim, Komitet izražava žaljenje zbog nedostatka informacija u pogledu sprovođenja njegovih ranijih preporuka o Fakultativnom protokolu o deci u oružanom sukobu (CRC/C/OPAC/SRB/1).</p>	<p>72. Komitet ponavlja svoje prethodne preporuke (CRC/C/OPAC/SRB/1) i konkretno apeluje na državu potpisnicu da:</p> <p>a. izmeni svoju izjavu datu prilikom ratifikacije Fakultativnog protokola u kojoj se ističe da vojno sposobno lice može izuzetno biti regrutovano u kalendarskoj godini u kojoj navršava 17 godina, na sopstveni zahtev ili za vreme ratnog stanja, i da je uskladi sa Zakonom o vojnoj, radnoj i materijalnoj obavezi;</p> <p>b. uspostavi u domaćem zakonodavstvu odredbu kojom se izričito inkriminiše regrutovanje dece od strane nedržavnih oružanih grupa;</p> <p>c. uspostavi i vrši vanteritorijalnu nadležnost nad zločinima počinjenim prema Fakultativnom protokolu bez primene kriterijuma dvostrukog kriminaliteta;</p>
	74. Od države potpisnice se zahteva da u svom sledećem izveštaju Komitetu dostavi informacije o problemima iznetim u stavu 72 iznad.	

Komitet za ljudska prava (HRC)		
Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima		
CCPR/C/SRB/CO/3		
Godina	Zapažanje	Preporuka
Nasilje nad ženama i decom, uključujući nasilje u porodici		
2017	<p>20. Iako priznaje napore države potpisnice da spreči nasilje nad ženama i decom, uključujući nasilje u porodici, Komitet je zabrinut što u praksi i dalje prevladavaju teški oblici takvog nasilja. Komitet je posebno zabrinut zbog neodgovarajućeg odgovora organa reda i pravosudnih organa u slučajevima nasilja u porodici, jer mali broj prijavljenih slučajeva rezultira podizanjem optužnice i presudom (članovi 2-3, 6-7 i 26).</p>	<p>21. Država potpisnica treba da poveća svoje napore, uključujući i time što će:</p> <p>a) obezbediti dovoljne tehničke i finansijske resurse i obuke posvećene rešavanju problema nasilja nad ženama i decom;</p> <p>b) povećati napore da podigne javnu svest o negativnom uticaju nasilja u porodici;</p> <p>c) osigurati da žene budu upoznate sa opcijom zabrane prilaska, koju daje novi zakon o sprečavanju nasilja u porodici, kao i da se zakon delotvorno primenjuje i sprovodi; i</p> <p>d) osigurati da se slučajevi nasilja u porodici do kraja istraže, da se počinioci krivično gone i da se, ako budu osuđeni, kazne sankcijama srazmernim težini zločina.</p>
Smrt u porodilištima i nestanak iz porodilišta		
	<p>24. Komitet je zabrinut zbog nedostatka zakona koji obezbeđuje obeštećenje roditeljima novorođene dece koja si navodno umrla u porodilištima ili nestala iz porodilišta, uglavnom između 1970. i 1990. godine (članovi 2, 6 i 23).</p>	<p>25. Država potpisnica treba da preduzme korake da se osigura brzo usvajanje zakona koji se odnosi na navodne smrti ili nestajanje novorođene dece u prošlosti i koji pruža individualno obeštećenje roditeljima.</p>
Trgovina ljudima i prisilni rad		
	<p>30. Komitet je zabrinut zbog:</p> <p>a) prisustva domaćih i stranih kriminalnih grupa koje se bave trgovinom ljudima i zbog eksploatacije mnoštva migranata i izbeglica od strane ovih grupa u državi potpisnici;</p> <p>b) informacije da za Nacionalnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima nije obezbeđen zvanični plan rada ili budžet; i</p> <p>c) situacije dece kojima se trguje ili koja su eksploatisana od strane članova porodice ili druge dece koja su primorana da rade, prose ili da se bave prostitucijom (čl. 7, 8, 13 i 24).</p>	<p>31. Država potpisnica treba da:</p> <p>a) ojača svoje mere za sprečavanje i borbu protiv trgovine ljudima, s posebnim fokusom na migrante i izbeglice;</p> <p>b) posveti neophodne resurse istraživanju slučajeva trgovine ljudima i gonjenju svih izvršilaca;</p> <p>c) obezbedi Nacionalnom koordinatoru za borbu protiv trgovine ljudima neophodna sredstva i formalni plan rada;</p> <p>d) osigura da se deca uklone iz porodica koje su odgovorne za njihovu eksploataciju, kao i da se deca u potpunosti priznaju kao žrtve, a ne kao počinioci zločina;</p> <p>e) osigura da se Inspektoratu za rad i relevantnim koordinacionim telima obezbedi dovoljno sredstava, obuka i pristupa za otkrivanje i sprečavanje dečijeg rada; i</p>

		f) razvije programe za rehabilitaciju žrtava, uključujući decu, trgovine ljudima i prisilnog rada.
Izbeglice i tražioci azila		
	<p>32. Iako priznaje postojeće izazove u pogledu izbeglica i uvažava postojeću osnovnu pravnu zaštitu, Komitet je zabrinut zbog:</p> <p>a) postojanja značajnih prepreka i kašnjenja u procesu registracije, saslušanja i davanja identifikacionih isprava tražiocima azila, kao i zbog malog broja odobrenih zahteva za azil;</p> <p>b) prijavljenih slučajeva vraćanja čime se uskraćuje pristup teritoriji Srbije i pristup postupku azila; kolektivnih i nasilnih proterivanja; i pogrešne primene principa „sigurne treća zemlje”, uprkos zabrinutosti u pogledu uslova u nekim od tih zemalja;</p> <p>c) neadekvatnih uslova u prihvatnim centrima, uključujući smeštanje dece bez pratnje sa odraslima i nedostatak zaštite pojedinaca izvan prihvatnih centara;</p> <p>d) neadekvatnog pristupa za dece bez pratnje starateljima koji donose odluke u najboljem interesu deteta; i</p> <p>e) neadekvatnih procedura za utvrđivanje starosti dece bez pratnje (čl. 6, 7, 13 i 24).</p>	<p>33. Država potpisnica treba strogo da poštuje svoje nacionalne i međunarodne obaveze:</p> <p>a) omogućavanjem dostupnosti pristupa formalnom postupku za podnošenje zahteva za azil na svim graničnim prelazima, posebno na međunarodnim aerodromima i u tranzitnim zonama, kao i da su sve osobe koje direktno stupaju u kontakt sa izbeglicama ili migrantima odgovarajuće edukovane;</p> <p>b) obezbeđivanjem da se svi zahtevi za azil odmah procenjuju na individualnoj osnovi, uz puno poštovanje principa zabrane proterivanja (<i>non-refoulement</i>), kao i da odluke o odbijanju mogu biti osporene u postupku sa suspenzivnim dejstvom;</p> <p>c) uzdržavanjem od kolektivnog proterivanja stranaca i osiguravanjem objektivne procene stepena zaštite kada se stranci proteruju u „sigurne treće zemlje”;</p> <p>d) obezbeđivanjem adekvatnih uslova i unutar i izvan prihvatnih centara za sve izbeglice i tražioce azila; i</p> <p>e) obezbeđivanjem postojanja prikladnih protokola za određivanje starosti dece bez pratnje i da oni dobiju adekvatno starateljstvo i tretman u skladu sa najboljim interesima deteta.</p>

Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava (CESR)		
Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima		
E/C.12/SRB/CO/2		
Godina	Zapažanje	Preporuka
Trgovina ljudima		
2014	<p>25. Konstatujući mere preduzete protiv trgovine ljudima, Komitet je duboko zabrinut zbog porasta trgovine ljudima, kako unutar države tako i prekogranično, naročito ženama i decom, kao i zbog malog broja lica gonjenih i osuđenih za krivično delo trgovine ljudima. Komitet je takođe zabrinut zbog nedostatka medicinske, pravne i socijalne pomoći, uključujući i prihvatilišta, koja se pruža žrtvama trgovine ljudima (član 10).</p>	<p>25. Komitet preporučuje da država potpisnica:</p> <p>a) preduzme dalje mere kako bi obezbedila ranu identifikaciju žrtava i adekvatnu obuku policijskih službenika i pravosudnih organa, u cilju delotvorne istrage i gonjenja počinitelja trgovine ljudima, kao i onih koji eksploatišu žrtve tog krivičnog dela;</p> <p>b) unapredi prikupljanje podataka o žrtvama, počiniocima, istragama i kaznama, uključujući i kazne za policijske službenike umešane u trgovinu ljudima;</p> <p>c) obezbedi žrtvama trgovine ljudima odgovarajuću medicinsku, pravnu i socijalnu pomoć, uključujući i prihvatilišta, i da im obezbedi pristup pravnim lekovima.</p>
Nasilje u porodici		
	<p>26. Iako Komitet pozdravlja kriminalizaciju nasilja u porodici, sa zabrinutošću konstatuje prijavljen nedostatak delotvornosti Nacionalne strategije za sprečavanje i suzbijanje nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima za period 2011-2015. godine, budući da je više od polovine žena doživelo neki oblik nasilja. Komitet je takođe zabrinut zbog visoke stope zlostavljanja i zanemarivanja dece (član 10).</p>	<p>26. Komitet poziva državu potpisnicu da na delotvoran način vodi istrage, goni i kažnjava sva dela porodičnog i rodno-zasnovanog nasilja, uključujući zlostavljanje i zanemarivanje dece; da pruži pomoć žrtvama takvih dela, uključujući obezbeđivanje odgovarajućih kriznih centara koji nude siguran smeštaj i neophodnu podršku; da obezbedi obuku za organe reda i sudije; i da sprovede informativne kampanje u cilju povećanja javne svesti o sveprisutnosti porodičnog i rodno-zasnovanog nasilja, uključujući zlostavljanje i zanemarivanje dece.</p>
Deca bez roditeljskog staranja		
	<p>27. Komitet je zabrinut zbog povećanog razdvajanja dece od porodica. Komitet je takođe zabrinut zbog nedovoljno informacija o naporima koji se preduzimaju da se obezbedi alternativno porodično staranje za decu bez roditeljskog staranja, kao i zbog činjenice da alternativne usluge pružanja brige i podrške u zajednici nisu dovoljno razvijene u odnosu na institucionalnu zaštitu (član 10).</p>	<p>27. Komitet poziva državu potpisnicu da:</p> <p>a) spreči razdvajanje dece od porodica, u najboljem interesu deteta, i da preduzme korake kako bi obezbedila da sistem brige o deci pruži delotvornu podršku porodicama u krizi i pod rizikom od razdvajanja deteta od porodice;</p> <p>b) preduzme dalje korake kako bi obezbedila adekvatno alternativno porodično staranje za decu bez roditeljskog staranja, sa fokusom na deci sa invaliditetom;</p> <p>c) dâ prioritet alternativnim socijalnim uslugama u zajednici, a ne institucijama za zbrinjavanje, za decu bez roditeljskog staranja, i da razvije proaktivne mere za napuštanje institucionalne zaštite.</p>

Rad dece	
<p>28. Komitet sa zabrinutošću konstatuje da mnoga deca, a naročito romska deca, ispod minimalne granice za zapošljavanje od 15 godina, rade na ulicama i u sivoj ekonomiji i da su izložena eksploataciji i trgovini ljudima (član 10).</p>	<p>28. Komitet poziva državu potpisnicu da poboljša praćenje rada dece, a posebno da pojača Inspektorat rada, kako bi se uočili i sprečili najgori oblici rada dece, naročito dece koja rade na ulici. Država potpisnica takođe treba da poboljša zaštitu i programe reintegracije koji se fokusiraju na porodično osnaživanje i eliminaciju različitih oblika zlostavljanja i ekonomske eksploatacije dece, uključujući i pozitivne programe za roditeljstvo za marginalizovane zajednice, te da o tome prikupi informacije, uključujući statistiku.</p>
Pravo na zdravlje	
<p>33. Komitet je zabrinut zbog neodgovarajućeg budžeta za zdravstveni sistem, nedostatka pristupa zdravstvenoj zaštiti za ugrožene pojedince koji ne poseduju zdravstvenu knjižicu, i zbog ograničenog pristupa zdravstvenim uslugama, naročito u ruralnim područjima. Komitet je takođe zabrinut zbog porasta HIV/AIDS, odsustva informacija o seksualnom i reproduktivnom zdravlju i pravima kao dela obrazovnog nastavnog plana i programa, i ograničene mreže službi za mentalno zdravlje dece (član 12).</p>	<p>33. Komitet preporučuje državi potpisnici da pojača svoje mere radi povećanja budžetskih izdvajanja za zdravstvo, da obezbedi da ugroženi pojedinci dobiju zdravstvene knjižice kako bi imali pristup zdravstvenoj zaštiti, i da proširi zdravstvene usluge u ruralnim područjima. Država potpisnica takođe treba da nastavi da rešava pitanje širenja HIV/AIDS promovisanjem zdravlja adolescenata i pružanjem zdravstvenih savetovanja i usluga za širu javnost, da obezbedi sveobuhvatno seksualno obrazovanje i da proširi mrežu službi za mentalno zdravlje dece tako što će preći sa usluga institucionalne zaštite na usluge zaštite i podrške u zajednici.</p>
Pravo na obrazovanje	
<p>34. Komitet konstatuje da tražioci azila i lica kojima je odobren azil mogu da ostvare pristup osnovnom i srednjem obrazovanju besplatno; međutim, Komitet je zabrinut zbog činjenice da se deca tražioci azila koja su smeštena u centrima za azil u državi potpisnici ne upisuju u lokalne škole (čl. 13. i 14.).</p>	<p>34. Komitet preporučuje državi potpisnici da se deci tražiocima azila koja čekaju odluku o svojim zahtevima za dobijanje izbegličkog statusa omogući pristup osnovnom i srednjem obrazovanju u skladu sa Zakonom o azilu.</p>
<p>35. Komitet je zabrinut zbog rasprostranjenosti nasilja i diskriminacije u školama i zbog nedovoljnog upisa dece sa invaliditetom u redovne škole. Komitet je takođe zabrinut zbog stavljanja romske dece u specijalne škole ili odeljenja, visoke stope napuštanja osnovnog obrazovanja i niske stope pohađanja nastave od strane romske dece (članovi 13 i 14).</p>	<p>35. Komitet preporučuje državi potpisnici da nastavi sa sprovođenjem pravnih i političkih reformi kako bi svakom detetu omogućila ostvarivanje prava na obrazovanje i da u tom cilju:</p> <p>a) pojača sprovođenje mera za sprečavanje nasilja i diskriminacije u školama, kroz vršnjačke programe i bolje odnose u školi; b) obezbedi inkluzivno obrazovanje za svu decu sa invaliditetom u redovnim školama; c) garantuje upis romske dece u redovna odeljenja u osnovnim školama, umesto u škole ili odeljenja za decu sa posebnim potrebama; d) smanji stopu napuštanja osnovnog obrazovanja romske dece i da preduzme delotvorne mere kako bi Romi pohađali škole i povećali pohađanja nastave u srednjim školama kroz afirmativne akcije, poput dodele stipendija i obezbeđivanja udžbenika.</p>

Komitet za zabranu diskriminacije žena (CEDAW) Međunarodna konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena		
CEDAW/C/SRB/CO/4		
Godina	Zapažanje	Preporuka
Državljanstvo		
2019	<p>31. Komitet pohvaljuje značajan napredak koji je država potpisnica postigla u smanjenju rizika apatridije kojem je izložena romska populacija, sa 30.000 u 2004. godini na 2.200 u 2018. godini, is 2011. godine kada je pristupila Konvenciji o smanjenju broja lica bez državljanstva iz 1961. godine. Komitet takođe pozdravlja usvajanje novih zakona kojima se pojednostavljuje prijava rođenja i prijava prebivališta. Međutim, Komitet je zabrinut zbog toga što:</p> <p>a) je oko 2.200 ljudi i dalje u riziku od apatridije, naročito interno raseljenih Roma, prijavljenih na Kosovu a koji borave u Srbiji, a otprilike 300-400 osoba nemaju dokumenta o rođenju;</p> <p>b) ne postoji pristup registraciji rođenja dece čiji roditelji, ili barem majke, nemaju dokumentaciju o rođenju ili identitetu, uglavnom među Romima;</p> <p>c) dečji i prisilni brakovi među Romima doprinose apatridiji.</p>	<p>32. Komitet preporučuje da država potpisnica:</p> <p>a) preduzme mere, uključujući i zakonodavne mere, kako bi se osigurala trenutna registracija rođenja, pristup dokumentaciji o identitetu i državljanstvu za svu decu, bez obzira na to da li njihovi roditelji imaju ličnu dokumentaciju ili su bez državljanstva;</p> <p>b) proširi elektronsku registraciju rođenih na kućne porođaje i sve roditelje, uključujući Rome i interno raseljene roditelje i one koji su bez adrese i ličnih dokumenata;</p> <p>c) uspostavi sistem za praćenje svih slučajeva koji uključuju dečje brakove između dece bez državljanstva, posebno romskih devojaka.</p>
Brak i porodični odnosi		
	<p>47. Komitet pozdravlja kriminalizaciju prisilnih brakova, produženje porodiljskog odsustva samozaposlenim ženama i ženama poljoprivrednicama i uvođenje očinskog odsustva. Međutim, Komitet je zabrinut zbog sledećih podataka:</p> <p>a) majke sa decom čine većinu porodica sa jednim roditeljem i manje od jedne petine porodica sa jednim roditeljem može da priušti osnovna dobra i usluge;</p> <p>b) samo jedna trećina roditelja redovno plaća alimentaciju za održavanje dece;</p> <p>c) dečji brakovi su prisutni u opštoj populaciji, u urbanim i u ruralnim područjima, naročito u romskoj zajednici, sa oko 7 procenata devojčica koje se udaju pre 18. godine, dok su prema informacijama dobijenim od države potpisnice tokom dijaloga, prijavljena samo dva slučaja prisilnog braka;</p> <p style="text-align: center;">...</p>	<p>48. Komitet preporučuje da država potpisnica:</p> <p>a) hitno reši situaciju uskraćenih porodica sa jednim roditeljem, posebno onih koje vode žene;</p> <p>b) obezbedi blagovremenu naplatu alimentaciju za održavanje dece, uključujući i uvođenje mehanizama izvršenja i odvracajuće kazne u slučaju nepoštovanja;</p> <p>c) spreči i iskoreni dečje brakove i prisilne brakove kroz koordinisanu akciju nadležnih tela, nevladinih organizacija i romske zajednice, posebno: (i) jačanjem kampanja podizanja svesti o negativnim posledicama takvih brakova po zdravlje i dobrobit žena i devojčica; (ii) uspostavljanjem mehanizama za otkrivanje slučajeva dečjih i prisilnih brakova; (iii) obezbeđivanjem primene članova 187a (prinudno zaključenje braka) i 190 (vanbračna zajednica sa maloletnikom) Krivičnog zakonika i krivičnim gonjenjem i kažnjavanjem počinitelaca sankcijama koje su srazmerne težini krivičnog dela; (iv) sistemskim prikupljanjem podataka o broju pritužbi, istraga, krivičnih gonjenja,</p>

		osuđujućih presuda i kazni izrečenih u vezi sa zabranom prisilnog braka i vanbračne zajednice sa maloletnikom; ...
--	--	---

Komitet za zabranu rasne diskriminacije (CERD)		
Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije		
CERD/C/SRB/CO/2-5		
Godina	Zapažanje	Preporuka
Romi i obrazovanje		
2018	<p>20. Komitet ceni detaljne statističke podatke države potpisnice, razvrstane po etničkoj pripadnosti i školskoj spremi, i zapaža sa interesovanjem izjave delegacije u vezi sa stipendijama i drugim oblicima podrške koji se pružaju romskim učenicima. Komitet je, međutim, duboko zabrinut zbog toga što je procenat romske dece upisane na svim stepenima obrazovanja, drastično niži nego kada je u pitanju opšta populacija dece. Komitet je dodatno zabrinut zbog segregacije u školama, gde su većina dece Romi, ili u kojima su odvojena posebna odeljenja samo za Rome (članovi 2, 5 i 6).</p>	<p>21. Imajući u vidu prethodnu preporuku (CERD/C/SRB/CO/1, stav 15), Komitet poziva državu potpisnicu da ukine defakto segregaciju romske dece u državnim školama o da obezbedi pristup kvalitetnom obrazovanju a romsku decu, i to uključujući i obuke zaposlenih u školstvu o suzbijanju rasizma i o ljudskim pravima, podizanjem svesti roditelja i povećanjem broja nastavnika Roma. Komitet takođe preporučuje da država potpisnica preduzme mere kako bi izbegla povlačenje dece većinskog stanovništva iz škola u kojima su upisani Romi (tzv. "white flight") i to razvijanjem delotvornih mehanizama u cilju sprečavanja dalje defakto segregacije u školama. Komitet dalje preporučuje da država potpisnica integriše desegregaciju školstva u svoje nacionalne politike da bi obezbedila održivost, i da obezbedi odgovarajuće finansiranje za njeno sprovođenje, u skladu sa ciljem održivog razvoja 4.1 da se do 2030. godine, svim devojkama i dečacima obezbedi besplatno, jednako i kvalitetno osnovno i srednje obrazovanje.</p>
Tražiooci azila, migranti i izbeglice		
	<p>26. Komitet zapaža informaciju države potpisnice da tražiooci azila imaju pravo na smeštaj, zdravstvenu zaštitu, besplatno obrazovanje, socijalnu pomoć i usluge prevođenja, i dalje zapaža informacije date tokom dijaloga o stalnim i tranzitnim smeštajnim objektima. Međutim, Komitet je zabrinut zbog saznanja da većina zahteva za azil podnetih u poslednje dve godine nije rešena i da je načelo sigurne treće zemlje primenjeno na ogromnu većinu zahteva za azil podnetih 2016. godine (član. 5 i 7).</p>	<p>27. Pozivajući se na svoju opštu preporuku broj 30 (2004) o diskriminaciji nedržavljana, Komitet preporučuje državi potpisnici da:</p> <p>a) nastavi sa naporima da obezbedi da svi nedržavljeni, uključujući migrante i tražioce azila, uživaju svoja ljudska prava i imaju pristup odgovarajućim humanitarnim uslugama, uključujući hranu, sklonište i zdravstvene usluge;</p> <p>b) preduzme hitne mere kako bi se obezbedila pravovremena i pravična obrada zahteva za azil, uključujući i obezbeđivanje dovoljnih sredstava za odgovarajuća tela donosiocice odluke i obezbeđivanje doslednog poštovanja načela zabrane proterivanja ili vraćanja;</p> <p>c) obezbedi da su sva deca, uključujući i decu migrante, upisana u osnovnu školu i sprovodi programe uključivanja u školama kako bi deci migrantima pružila lingvističku i svaku drugu podršku koja im je potrebna;</p> <p>d) dostavi u svom sledećem periodičnom izveštaju razvrstane statističke podatke o broju i ishodu podnetih zahteva za azil.</p>

Komitet protiv mučenja (CAT)		
Konvencija protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka		
CAT/C/SRB/CO/2		
Godina	Zapažanje	Preporuka
Lišenje slobode lica sa mentalnim i psiho-socijalnim smetnjama		
2015	<p>18. I pored Zakona 45/13 o zaštiti lica sa mentalnim smetnjama, Komitet sa zabrinutošću konstatuje da mnoštvo osoba sa mentalnim i psihosocijalnim smetnjama, uključujući i stare osobe, biva protiv svoje volje smešteno u psihijatrijske ustanove i da nije učinjen skoro nikakav napredak ka deinstitucionalizaciji. Komitet takođe konstatuje slučajeve u kojima osobe primljene protiv svoje volje u psihijatrijske bolnice nisu imali mogućnost da ih sasluša sudija niti da budu obavještenja o sudskoj odluci i dostupnim pravnim lekovima. Komitet takođe konstatuje da Zakon 45/13 i dalje sadrži odredbu koja podržava izolaciju i fizičko obuzdavanje psihijatrijskih pacijenata, i zabrinut je zbog informacija da se izdvajanje i dalje primenjuje u Centru za decu i omladinu sa smetnjama u razvoju u Veterniku i da se mehanička sredstva za sputavanje koriste u psihijatrijskim bolnicama bez stalnog nadgledanja osoblja, na očigled ostalih pacijenata, a ponekad i u prekomernim vremenskim periodima. Komitet je takođe zabrinut zbog izveštaja da preterana upotreba restriktivnih mera u ustanovama za zaštitu mentalnog zdravlja nije dovoljno ispitana (članovi 2, 11, 13 i 16).</p>	<p>18. Komitet preporučuje državi potpisnici da:</p> <p>a) ubrza razvoj mera alternativne podrške u zajednici radi smanjenja broja institucionalizovanih osoba sa mentalnim i psiho-socijalnim smetnjama i da obezbedi da se smeštanje protiv svoje volje u pritvor, uključujući psihijatrijske i ustanove socijalne zaštite, obavlja samo na osnovu zakonske odluke koja podleže periodičnom sudskom preispitivanju, garantujući sve vrste delotvorne pravne zaštite;</p> <p>b) izmeni zakonodavni okvir da bi se zabranila upotreba razdvajanja dece i osoba sa mentalnim i psihosocijalnim smetnjama i obezbedilo da se upotreba sredstava sputavanja izbegava ili primenjuje samo kao poslednja moguća mera, kada sve ostale alternative za kontrolu ne uspeju, i to u najkraćem mogućem roku, pod strogim lekarskim nadzorom, i da se svaka takva mera propisno evidentira;</p> <p>c) obavlja česte inspekcije i istrage, delotvorno i nepristrasno, slučajeva zlostavljanja i preterane upotrebe restriktivnih mera u psihijatrijskim ustanovama i da obezbedi pravne lekove i obeštećenje žrtvama;</p> <p>d) poboljša uslove pritvora i postupanja sa osobama sa mentalnim i psiho-socijalnim smetnjama u psihijatrijskim ustanovama i drugim centrima kako bi se bolje poštovala njihova privatnost i da bi se pripremili za odgovarajući povratak u zajednicu.</p>

Komitet za prisilne nestanke (CED)		
Međunarodna konvencija o zaštiti svih lica od prisilnih nestanaka		
CED/C/SRB/CO/1		
Godina	Zapažanje	Preporuka
Zakonodavstvo u pogledu nelegalnog uklanjanja dece		
2015	31. Iako uzima u obzir odredbe Krivičnog zakonika koje se odnose na otmice, promene porodičnog statusa, trgovinu ljudima i falsifikovanje dokumenata, koje su navedene u odgovorima na dodatnu listu pitanja (CED/C/SRB/Q/1/Add.1, stavovi 63 i 64), Komitet izražava zabrinutost zbog nedostatka odredbi koje konkretno kažnjavaju radnje koje se odnose na nelegalno uklanjanje dece iz člana 25, stava 1 Konvencije (član 25).	32. Komitet preporučuje državi potpisnici da usvoji neophodne zakonske mere kako bi radnje iz člana 25 stava 1 Konvencije bile inkriminisane i da se propišu kazne u skladu sa težinom tih dela.
Širenje informacija i praćenje		
	34. Komitet takođe želi da naglasi posebno okrutan efekat prisilnih nestanaka na ljudska prava žena i dece. Žene koje su izložene prisilnom nestanku posebno su podložne seksualnom i drugim oblicima rodno zasnovanog nasilja. Žene koje su u srodstvu sa nestalom osobom mogu trpeti ozbiljne društvene i ekonomske posledice i mogu biti podvrgnute nasilju, progonu i odmazdi zbog njihovih napora da pronađu svoje voljene. Deca koja su žrtve prisilnih nestanaka, bilo zato što su sama bila izložena nestanku ili zato što trpe posledice zbog nestanka svojih rođaka, posebno su izložena mnogobrojnim kršenjima ljudskih prava, uključujući zamenu identiteta. U tom kontekstu, Komitet stavlja poseban naglasak na potrebu da država potpisnica osigura da se rodne perspektive i osetljivi pristupi deci koriste u sprovođenju prava i obaveza iz Konvencije.	

Komitet za prava osoba sa invaliditetom (CRPD) Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom		
CRPD/C/SRB/1		
Godina	Zapažanje	Preporuka
Deca sa invaliditetom (član 7)		
2016	13. Komitet je duboko zabrinut zbog broja dece sa invaliditetom koja žive u institucijama, naročito dece sa mentalnim smetnjama; zbog toga što oni čine gotovo 80% dece u institucijama; i zbog toga što podaci govore da se nastavlja sa smeštanjem dece sa invaliditetom u institucije. Komitet je jednako zabrinut što se, uprkos zakonskoj zabrani smeštanja u institucije dece mlađe od tri godine, nastavlja sa smeštanjem dece sa smetnjama u institucije neposredno iz porodilišta. Komitet je dalje zabrinut što, uprkos nastojanjima da se razvije hraniteljstvo, i dalje nema dovoljno dnevnih boravaka, usluga pomoći u kući, podrške domaćinstvu i savetovanja i terapija, u okviru usluga koje se pružaju unutar zajednice za porodice sa decom sa invaliditetom od strane države potpisnice. Izgleda i da država potpisnica nije uspela da na lokalnom nivou razvije jednake standarde za delotvorne, održive i kvalitetne usluge nege u okviru zajednice.	14. Komitet podstiče državu potpisnicu da pojača napore na deinstitutionalizaciji dece, posebno one sa intelektualnim i/ili psihosocijalnim smetnjama, da spreči nova smeštanja u institucije dece mlađe od tri godine i da obezbedi efikasniji prelaz dečaka i devojčice iz institucija u porodice. U prelaznom periodu, Komitet preporučuje državi potpisnici da deci sa invaliditetom u ranom detinjstvu obezbedi dovoljan nivo intervencija i podsticanja razvoja, da pokrene obrazovne programe za zaposlene u institucijama i da razvije efikasne usluge nege u okviru zajednice za onu decu koja napuštaju institucije.
Odsustvo eksploatacije, nasilja i zloupotrebe (član 16)		
	29. Komitet je zabrinut zbog nedostatka delotvornih mera za sprečavanje nasilja nad osobama sa invaliditetom, a naročito nad ženama sa invaliditetom, i zbog seksualnog nasilja nad decom sa invaliditetom u svim okruženjima, kao i zbog nepostojanja mehanizama za žalbu protiv počilaca i pravnog leka.	30. Komitet preporučuje državi potpisnici da osigura dostupnost i pristupačnost delotvornih i nezavisnih mehanizama za nadzor i transparentan postupak žalbe, kao i da razvije programe obuke za sprečavanje nasilja i zlostavljanja osoba sa invaliditetom.